ЗМІСТ

Інтернат

Повна версія документа на **ridmi.ua**

Про книгу

...Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться й тобі...

...Січень 2015 року. Донбас. Паша, вчитель однієї зі шкіл, спостерігає, як лінія фронту неухильно наближається до його дому. Стається так, що він змушений цю лінію перетнути. Щоби потім повернутись назад. І для цього йому щонайменше потрібно визначитись, на чиєму боці його дім...

Сергій Жадан

ІНТЕРНАТ

MERIDIAN CZERNOWITZ

Сергій Жадан ІНТЕРНАТ MERIDIAN CZERNOWITZ

ISBN 978-617-8024-01-7

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА КОРПОРАЦІЯ

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА
КОРПОРАЦІЯ

Сергій Жадан

ІНТЕРНАТ

Роман

Видання п'яте

Meridian Czernowitz
2022

УДК 821.161.2-31
Ж 15

Ж 15 **Сергій Жадан**
Інтернат [Текст] : роман / Сергій Жадан. – Чернівці : Видавець Померанцев Святослав, 2022. – 336 с.

ISBN 978-617-8024-01-7

…Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться й тобі…

…Січень 2015 року. Донбас. Паша, вчитель однієї зі шкіл, спостерігає, як лінія фронту неухильно наближається до його дому. Стається так, що він змушений цю лінію перетнути. Щоби потім повернутись назад. І для цього йому щонайменше потрібно визначитись, на чиєму боці його дім…

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА КОРПОРАЦІЯ

Видання здійснено на замовлення
Міжнародної літературної
корпорації Meridian Czernowitz

Жодну частину з цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

© Видавець Померанцев Святослав, 2022
© Сергій Жадан, 2017, текст
© Олена Гудима, 2017, обкладинка

ISBN 978-617-8024-01-7 Усі права застережено

Інтернат

– Поїдь, забери його, – кричить старий.

– Її син, – відгукується Паша у відповідь, – хай сама забирає.

– Він твій племінник, – нагадує старий.

– І шо?

– Він мій онук.

І все це, не вимикаючи телевізора. Телевізор він не вимикає навіть уночі. Він у них, наче вічний вогонь: горить не так для втіхи живих, як у пам'ять про померлих. Старий дивиться прогноз погоди, ніби там мають згадати його ім'я. Коли прогноз закінчується, якийсь час сидить, мовби не вірить почутому. Паша телевізор не дивиться, особливо останній рік, коли новини просто лякають. Сидить у своїй кімнаті, за столом, заваленим підручниками, не витримує, підіймається з канапи, виходить надвір. Старий обертається на звук, канапа прострілює пружинами, як сухе гілля в скаутському багатті. Меблі в домі старі, але живучі: теперішніх господарів напевне переживуть. Сестра пропонувала бодай перетягнути крісла, але Паша відмахувався. Яке перетягнути, говорив, це, говорив, як підтяжки в сімдесят років робити: можна, звісно, але краще взяти знеболювальне. Сестра останнім часом майже не з'являлась, то й про перетягування ніхто більше не говорив.

Паша любив цей будинок, жив тут ціле своє життя, збирався жити далі. Його побудували німецькі полонені, відразу після війни. Була це доволі простора будівля на дві родини. Друга вулиця від залізничної станції, густозаселений приватний сектор, в якому жили переважно станційні

робітники. Все їхнє селище й будувалося довкола станції: вона давала роботу, вона ж давала й надію, подібна на чорне від паровозного диму серце, що прокачує кров довколишніх балок і лісосмуг. Навіть тепер, коли депо стояло порожнє, наче басейн, із якого спустили воду, і в майстернях жили хіба що ластівки та бомжі, життя все одно трималося залізниці. Просто тепер не було роботи. Чомусь саме в робітничих селищах робота зникає в першу чергу. Майстерні прикрили, й усі розійшлися у своїх справах, поховалися по тісних дворах із пересушеними від пекучого літа колодязями та погребами, всі запаси в яких закінчувалися ще до Різдва.

Хоча ось Паші нарікати гріх: який-не-який бюджетник. Так-так, думає Паша, виходячи на вулицю й причиняючи за собою оббиті лікарняними ковдрами двері, який-не-який бюджет, який-не-який бюджетник. Сніг на подвір'ї рожево-синій, відбиває призахідне сонце й вечірнє небо, темніє своїми глибокими порами. Гострий на дотик, відгонить березневою водою, прикриває собою в'язкий чорний ґрунт, так що жодних прогнозів не треба: зима буде тривати довго, всі встигнуть призвичаїтися, змучитись і звикнути. А коли звикнуть, тоді й почнеться щось інше. А поки світ нагадує грудку снігу в теплих руках: тане, стікає водою, проте що далі, то холоднішими стають долоні, все менше в них теплого відруху, все більше крижаної застиглості. Вода, навіть танучи, залишається вбивчою, сонце тоне в складній системі водяних дзеркал та відображень, відігрітися ним ніхто не встигає: відразу ж по обіді, за вогкими гудками, що висять над станцією, починаються

сутінки, потому миттєво зникає відчуття відлиги, оманливе відчуття тепла.

Паша обходить будинок, розмоклою стежкою пробирається між деревами. Будинок вони все життя ділили з якимось залізничним працівником. Півбудинку належало йому, пів – дружній Пашиній родині: татові, мамі, Паші, сестрі. Років п'ятнадцять тому, коли ще всі жили разом, залізничний працівник свою половину спалив. Устигли загасити. А ось відбудовуватися залізничний працівник не захотів – пішов на станцію, сів на потяг у східному напрямку й назавжди зник із їхнього життя. Спалену половину будинку просто завалили, побілили стіну, жили далі. Зовні будинок нагадував половину хліба на магазинній полиці. Старий завжди так і купував – половину, аби не платити зайвого. І щоб не лишалось зайвого. Життя на станції навчило.

Чорні дерева в снігах, гостре гілля на тлі червоного неба – за парканом починається вулиця, білі сусідські будиночки, де-не-де жовті апельсини електричних вогнів, сади, огорожі, комини, з яких здіймаються дими, ніби це втомлені чоловіки стоять і розмовляють на морозі, випускаючи з легень теплий січневий дух. Вулиці порожні, ніде нікого, лише на станції час від часу зчіплюються вагони, металом об метал, наче хтось переставляє залізні меблі. І ще з півдня, з боку міста, цілий день, від ранку, важкі одиночні вибухи – то інтенсивніше, то розсіяніше. Луна високо розходиться повітрям, акустика взимку перекручена, до кінця важко зрозуміти, звідки летить, де падає. Свіже повітря, запах вогких дерев, напружена тиша.

Так тихо буває лише тоді, коли всі замовкають і починають слухати. Паша рахує до ста і йде назад. Десять. Минулого вечора було шість. За той самий час. Цікаво, що скажуть у новинах?

Застає старого на кухні. Той стоїть схилившись коло столу, збирає свою стару спортивну торбу.

– Далеко? – питає Паша.

Хоча що питати: ясно ж, за малим збирається. Демонстративно кидає до торби газету (як можна перечитувати прочитані вже газети? це ж як читати розгадані кросворди), окуляри (Паша завжди свариться з ним за ці окуляри – товсте скло, викривлене зображення, ти вже краще сонцезахисні носи, радить старому, все одно нічого не видно), пенсійне посвідчення (якщо пощастить – проїде безкоштовно), витертий, наче морський камінь, мобільник, випраний носовик. Старий сам пере й прасує свої носовики, не перекладає це на доньку, не хоче. Раз на місяць стає до прасувальної дошки, старанно водить по сірих від часу носовиках, ніби висушує знецінені банкноти. Паша йому постійно приносить паперові серветки, але старий далі користується своїми носовиками, давня звичка, ще з часів роботи в станційній конторі, коли паперових серветок просто не існувало в природі. Та й не паперових теж. Мобільником старий користуватися майже не вміє, але постійно тягає із собою – побитий корпус, затерта зелена кнопка. Рахунок йому поповнює Паша, сам він так і не навчився. Ось тепер старанно все складає, порпається в торбі, мовчить ображено: з ним дедалі складніше, неможливо ні про що говорити, ображається, як дитина. Паша

проходить до плити, п'є просто з чайника. Колодязі влітку висохли, з крана пити страшно: хто знає, що там у трубах нині плаває. Тому воду кип'ятять, оминають водойми. Старий не озивається, нишпорить кишенями.

– Ладно, – каже Паша, – з'їжджу, заберу.

Але старий так просто не здається. Дістає газету, розгортає, згортає, складає вчетверо, совє назад до торби. Жовті сухі пальці нервово ламають газетний папір, на Пашу він навіть не дивиться, горбиться над столом, хоче щось довести, воює з цілим світом.

– Ти почув? – говорить Паша. – Поїду, заберу.

– Не треба, – відповідає старий.

– Сказав же, заберу, – дещо нервово повторює Паша.

Старий демонстративно дістає свою газету й виходить. Рвучко відчиняє двері, що ведуть до вітальні, – смуга м'якого світла від телевізора падає в темний коридор. Потому різко зачиняє за собою, ніби замикається зсередини в порожньому холодильнику.

День перший

Січневий ранок довгий і нерухомий, як черга в лікарні. Ранковий холод на кухні, грифельні сутінки за вікном. Паша підходить до плити, відразу ж ловить солодкавий запах газу. У Паші він завжди асоціюється з бадьорим ранковим прокиданням. Щоранку збираючись на роботу, покидавши до портфеля учнівські зошити й підручники, вибиратись на кухню, дихати солодким газом, пити міцний чай, заїдаючи його чорним хлібом, переконувати себе в тому, що життя вдалося, переконавши, бігти на роботу. Цей запах супроводжує його все життя, у нього навіть апетиту немає, коли випадає прокидатись не вдома, бракує домашньої ранкової плити, що відгонить пропаленими конфорками. Паша визирає у вікно, розглядає чорний сніг і чорне небо, сідає за стіл, струшує головою, намагаючись прийти до тями. Шоста ранку, січень, понеділок, ще один день без роботи.

Бере з підвіконня зошити, гортає, тут-таки кладе назад, підводиться, проходить коридором, зазирає в кімнату. Старий спить у кріслі, з екрана до нього намагається

докричатися хтось, залитий кров'ю, але марно: звук старий вимкнув ще з ночі, його тепер не дістанеш, хоч як кричи. Паша на якусь мить затримується, дивиться на кров. Той, що кричить, теж переводить погляд на Пашу та кричить уже до нього: не вимикай, послухай, це важливо, тебе це теж стосується. Але Паша швидко знаходить пульт, витискає, ніби пасту з тюбика, велику червону кнопку, кидає пульт на стіл і виходить надвір, обережно, щоб не розбудити старого, причиняючи за собою двері. Але двері все одно тривожно проскрипують у ранкових сутінках, старий у кімнаті відразу ж прокидається, знаходить пульт і мовчки вмикає телевізор, в якому відбувається щось жахливе, щось, що стосується всіх. А Паша вже добігає до станції.

+

Щось не так, думає він, щось тут не так. Жодної живої душі, жодного голосу. Навіть локомотивів не чути. Навіть торгівлі немає. Темно-синій сніг підтікає водою, погода мало не плюсова, але небо в хмарах, волога висне в повітрі, іноді переходячи в ледь відчутний дощ, далі на коліях стоїть туман, і в цьому тумані не чути ні голосів, ні кроків. Рано ще, думає Паша напружено, просто ще рано. На півдні, там, де починається місто, теж стоїть підозріла тиша, без вибухів, без розірваного повітря. З-за рогу виїжджає автобус. Паша полегшено видихає: транспорт працює, все гаразд. Просто ще рано.

Вітається з водієм, той боязко втягує голову в комір шкірянки. Проходить порожнім салоном, сідає біля лівого

вікна. Потім не витримує, пересідає до правого. Водій насторожено спостерігає за всім цим у дзеркало, наче боїться пропустити щось важливе. Коли Паша перехоплює його погляд, водій відвертається, запускає двигун, тягне важіль коробки передач. Ображено хрумтить залізо, автобус рушає, водій робить коло пошани в порожньому тумані, станція лишається позаду. У таких автобусах покійників возять, чомусь думає Паша. Спеціальні такі автобуси з чорною стрічкою вздовж борту. Цікаво, там місця для пасажирів є? Чи вдові на домовину треба сідати? І куди я таким катафалком доїду?

Автобус минає одну порожню вулицю, потім наступну. Далі має бути вуличний базар, де пенсіонерки щоденно продають щось мерзле. Автобус завертає, проте жодних пенсіонерок, жодних перехожих. Паша вже й розуміє, що справді щось не так, щось сталося, проте робить вигляд, ніби все гаразд. Не панікувати ж дійсно. Водій старанно відводить погляд, женучи катафалк крізь туман і воду. Треба було новини подивитись, чи що, нервує Паша. А головне – тиша, після всіх цих днів, коли небо на півдні, над містом, нагадувало розпечену на вогні арматуру. Тихо й порожньо, ніби всі сіли на нічний потяг і виїхали. Залишилися тільки Паша з водієм, але й вони проїжджають дві збудовані на пісках багатоповерхівки, минають автобазу й викочуються із селища. Довга тополина алея виводить на трасу, тополі визирають із туману, наче діти з-поза батьківського плеча. Десь там, угорі, вже рухається сонце, десь там воно вже напевне з'явилося, хоча його й не видно, але воно все одно відчувається. А більше не

відчувається нічого. І Паша сторожко розглядає всю цю вологу довкола, намагаючись зрозуміти, що ж він пропустив, що хотів пояснити йому той залитий кров'ю тип із телевізора. Водій обережно оминає холодні ями, дотягує до траси, повертає праворуч. Автобус підкочується до зупинки, звично зупиняється, тут завжди хтось підсідає. Але, схоже, не сьогодні. Водій, скоріше за звичкою, якийсь час стоїть, не зачиняючи дверей, потім озирається на Пашу, ніби просячи в нього дозволу, двері зачиняються, автобус рушає далі, набирає швидкість і викочується просто на блокпост.

– Твою маму, – лише й вимовляє водій.

Блокпост забитий військовими: стоять за бетонними блоками, під розтріпаними державними прапорами, мовчки дивляться в бік міста. Скільки разів він проїздив це місце за останні півроку, звідтоді як сюди після коротких жорстких боїв повернулася державна влада? Вибираючись до міста чи повертаючись додому, на станцію, слід було щоразу очікувати на перевірку документів, інакше кажучи – очікувати на неприємності. Хоча Пашу зазвичай пропускали мовчки, без жодних питань: місцевий, із пропискою все гаразд, держава до нього претензій не має. Паша звик до байдужих поглядів, до розмірених, механічних рухів силовиків, до чорних нігтів, до того, що слід віддати паспорт із пропискою й чекати, доки твоя країна вчергове переконається у твоїй законослухняності. Бійці мовчки віддавали документи, Паша запихав паспорт до кишені, намагаючись ні з ким не зустрічатися поглядом. Державні прапори розмивало дощами, фарби блякнули,

розчиняючись у сірому осінньому повітрі, мов сніг у теплій воді.

Паша дивиться у вікно, бачить, як повз них проскакує джип, обтягнутий темним залізом. Із джипа вистрибують троє з автоматами. Не звертаючи уваги на рейсовий катафалк, біжать у натовп, що збивається попереду. Бійці стоять, перекрикуються, виривають одне в одного бінокль, розглядають трасу перед собою, напружують червоні від диму та безсоння очі, обрамлені глибокими зморшками. Але траса порожня, порожня настільки, що це лякає. Зазвичай нею постійно хтось рухається. Навіть попри те, що місто вже тривалий час знаходиться майже в цілковитому оточенні, і кільце довкола нього постійно стискається, до міста й назад усе одно хтось весь час проривався цією єдиною дорогою. Переважно військові, що підвозили в місто боєприпаси, або волонтери, які теж постійно вивозили звідси, з півночі, з мирної території до обложеного міста різний непотріб, на зразок теплого одягу чи протизастудних засобів. Кому потрібні протизастудні засоби в місті, яке обстрілювалось важкою артилерією і яке ось-ось мали здати? Але це нікого не зупиняло: цілі колони й далі проривалися з материка до оточених, іноді цілком очікувано потрапляючи під обстріли. Хоча зрозуміло було, що місто здадуть, що державні війська змушені будуть відійти, забравши з собою прапори Пашиної країни, і що лінія фронту так чи інакше відсунеться на північ, до станції, а отже, і смерть стане ближчою на якийсь десяток кілометрів. Але кого це хвилювало? Цивільні теж зважувались і рвались до міста розваленим асфальтом. Військові намагалися їх відговорити,

проте військовим тут ніхто особливо не довіряв, кожен вважав себе найрозумнішим. Ось і пхався під міномети за якою-небудь довідкою з пенсійного фонду. Справді, вибираючи між смертю й бюрократією, краще іноді вибрати смерть. Військові злостились, іноді перекривали пункт, але щойно обстріли вщухали, перед блоком знову вибудовувалась черга. Доводилося пропускати.

А ось нині на трасі зовсім порожньо. Схоже, там, у місті, справді відбувається щось страшне, щось здатне зупинити навіть маршрутників і спекулянтів. І стоїть натовп неголених чоловіків, злих від безсоння та безвиході, посеред бетонних блоків та колючого дроту, й усі кричать один на одного, зганяють один на одному лють. І від натовпу в бік їхнього автобуса відокремлюється худий високий боєць, під завеликим шоломом безтямні очі, безтямні й широко розплющені, розплющені, скоріше за все, від страху, – викидає вперед руку, мовляв, стояти, не рухатись. Хоча вони й так не рухаються – стоять, завмерли, затамували подих. В автобусі раптом стає так багато місця, і повітря стає таким розрідженим, хапай його не хапай – не надихаєшся. Боєць підходить до дверей і лунко б'є долонею по металевій поверхні. Автобус відлунює, ніби затонула субмарина, водій дещо зарізко відчиняє двері.

– Куда, блядь? – кричить йому боєць і, згорбившись, підіймається в салон. Змушений пригнутись, шолом наповзає йому на очі, й Паші здається, ніби він його впізнає, хоча звідки, звідки? – думає Паша. А боєць дивиться недобре, підходить, поправляє шолом, витирає очі рукою й кричить Паші в лице: – Документи! Блядь, документи!

Паша лізе кишенями, і кишень раптом стає так багато, що він у них губиться й не може нічого знайти, і дістає різне сміття: то вологі серветки, якими зранку протирає в школі взуття, то роздруковані теми уроків, то повідомлення з пошти, що треба зайти забрати бандероль. Так-так, думає Паша, нажахано дивлячись бійцеві в лице, треба ж забрати бандероль, бандероль, бандероль. Забув, думає він, і шкіра його враз стає мокрою й холодною, ніби його самого протерли вологими серветками.

– Ну? – кричить боєць, нависаючи.

І головне: Паша зовсім не може зрозуміти, якою мовою той говорить. Оскільки слова з нього вириваються так рвано й ламано, що в них ні інтонації, ні акценту, просто викрикує щось, ніби викашлює застуду. Мав би говорити державною, панікує Паша, державною, місяць тому тут стояла частина звідкись із Житомира, ще сміялися з того, як він ковзав із мови на мову. Вони, не вони? – гарячково вагається Паша, дивлячись у розлючені очі, в яких відбивається весь його переляк.

– Забув, – відповідає Паша.

– Шо? – не вірить боєць.

Водій зривається на ноги, не знаючи, як бути, тікати чи стояти на місці. І Паша теж не знає, як бути, і думає: ну як же так, як же так?

Тут із вулиці хтось кричить, кричить так різко й протяжно, що боєць здригається, повертається та рветься на вулицю, відштовхуючи водія. Той падає на своє крісло, але швидко підривається на ноги й вистрибує слідом за бійцем. І Паша теж вистрибує, і всі вони підбігають до

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.